

mon, ante coelum & terram illam existere. id quod cum priore cōsensit. Hec & talia de his philosophantur Hebrei. An non igitur hic sermo Deo maximè cōueniens est, potentiam Dei rationalem & sapientem, immo potius ipsius sapientiam & ipsam Dei rationē principium esse creationis totius universi, quam inanimata & irrationalia elementata? Sed hec ab Hebreis & que de principijs univerſi videamus & que de constitutione rationalium post primum rerū principium docet. Post essentia omnipotens Dei, que nec principium habet, nec facta est: docent principium quod non aliunde quam ex patre genitum primogenitum & coadiuvans patris voluntatem. Ad eius imaginem expressum est. Id super omnia que posita generata sunt, excellere. Vnde & imaginem Dei & potentiam Dei, & tri sapientiam & Dei & angelorum & archiducem potentie Dei, magni, confilii Angelum vocare cohererunt. Post hoc autem principiū, intellectuales & rationales potestates, nō esse effabiles humana natura, propter multitudinem & proper species differentiā, nisi quatenus concipere licet exempla secundū usitatis proportionem: ut Solis, Lune, astrorū & ipsius cœli in se omnia cōpletentur. Alia, n. gloria Solis, alia Luna, alia astrorū, inquit D. Apostolus. stella enim à stella differt gloria. Eodem modo & in incorporatis & intellectibus essentijs ornatis oportet cogitare: numerū ineffabilem & immensam potentiam Dei, & in uniuersum omnia cōprehendere: secundū loco esse diuinū uerbū cōditorem & illuminatorem omnium. Vnde & lux uera & iustitia Sol ab Hebreis sepe appellatur. Tertio loco post secundā essentiam in loco Luna ponitur Spiritus S. que ipsum quoque in prima & regia dignitate & honore principiorū uniuersitatis, ad principiū eoru que post creati sunt, dico dū hęc inferiora et ea quae auxilio indigebat.

De contraria uirtute, id est peruerso angelo Cap. VI.

Nunc consequens este uidetur, ut qualē Hebrei de cōtraria uitute doctrinam trahiderunt, perspiciamus. Virtutes igitur ministrantes, & spiritus qui ad ministerium mittunt propter eos, qui aeterne consecuturi uite sunt hereditatem, sanctos dico angelos. Dei diuinaluce frui, ac idcirco luminalibus cōferti, docti à scriptura credimus: à quibz. peruersi quidā spiritus, cum sua nequitia, diuinam lucem suscipere nequievint, tenebre factæ sunt. Quorum primū, qui etiam alijs defectionis causa fuit, quoniam penitus propter impietatem suam in terra decidit, quicqz totius uenenosæ prauitatis author est, sponte à lumine ad tenebras lapsus draconem serpentemque lethiferi ueneni productorem atrocerum beluum, & leonem humanis carnibus uiuentem, ac deniqz basilicum scriptura solet appellere. Causa uero quia lapsus est, furor mētis & arrogantia hoc pacto dicitur fusisse. Quomodo decidit Lucifer, qui mane oris, constitutus est in terra, qui mittit ad omnes gentes, tu autem dixisti in mente tua, In celis ascenda, super astrā ponam sedem meam, & ero altissimo similem. Et rursus. Hęc dicit Dominus, quoniam exaltatum est cor tuū, dixisti Deus ego sum, & domicilium Dei habito. Et iterum in monte Dei natus es inter igneos lapides immaculatus in diebus tuis, ex quo die creatus es donec iniustitia inuenire in te sunt. Exaltatum est cor tuum in pulchritudine tua, corrupta est scientia tua cū pulchritudine tua propter multitudinem delictorum tuorum in terram deieci te. His uerbis apertissimè cum superioribus illum uirtutibus conseruatum fuisse, docemur. Et quoniam ceruices exultit, propter arrogantiā decidisse, sub quo innumerabiles quiadam sunt spiritus, simili impietatis errore per lucida, diuina regia beatapj habitacione ad cōuenientiam sibi ac omnibz. impījs loca tartari sententia Dei depulsi. Quae loca abyssum diuina scriptura & tenebras, nō has, sed quas diuina uerba intelligit, solet appellare. Ex numero quorū multi exercitationis homini gratia in terra & regione, que sub luna est derelicti, erroris humani, & impietatis gentiū cōcaula simul fuerunt, quibus interdum nomina in diuina scriptura, malignos spiritus & demones, potestates & principatus mundi huius appellās. Interdū symbolice cum pium atqz religiosum virum ne multitudinem demonum formidet, hortetur. Super aspidem enim, ait, ambulabis, conculabis leonem & draconem. Signum autē est, Deum ab ipsis odio

Summa ſpi
ritus uerbi
in dracone,

Eſal. 14.

Eſal. 91.

odio haberi, eiusqz uoluntati repugnare, quoniam ſcifos deos putari cupunt, & Dei cultum in ſe tranſferre conātur, diuinitatibus atqz oraculis tanquam incēntiū ſtultos allientes, quos à Deo rapientes ad profundiū impietatis detrudunt. Solis autē Hebreis malitia illorū à priscis fuit intellecta temporibus, apertissimè dannantibus omnes deos gentium dēmonas esse. Nunc autem Dei gratia per Salvatoris nostri Enangelicam doctrinam universus orbis uinculis dēmonum ſolutos, Deum uerum glorificat.

Scholia in Caput VI.

Fix doctrina Hebreorum, de peruerso demonum ingenio, coram multitudine, impoſtura, poētis, reūtis noster Euſebius ſingula exponit. Quę de ſatane laſpū adducit, ut uera effe nemo dubitet, ita ex adducto Es. 14. loco de Lucifero, probari non poſſe, nemo prudens negabit. Quis enim in ſcrip- purarum lectione mediorū ſtudio uerſus non uideat, prop̄ etiam de Rege Babylonico illa figuratā predicatione, & oraculum illud ſe adimplētam eo tempore, quo deuī ſa Balihſare Chaldeorum rege, Cyrus Perſerū Rex Babylonie poſitus eſt, ut testatur Dan. cap. 6. & Xenophon lib. 7. Cyri Pedia. 1. Angelos. 1. Archangelos & omnes miniflra bonorū intellegitū ſentientia, lucida exſtent, & omniū miniflra bonorū à Deo hominibus donatorū, Deo omniū regi ministrare, & in celo ſicut ſtellis, circa Solem inſtituere & coequalem ipſi Spiritum S. agari & cuius luce abunde frui.

De hominum natura Cap. VIII

Sed Phoenicum quidem ac Aegyptiorum theologi, caſu hominum ex sterorum qz animalium productionem facta ē terra: dicebat, nullum inter rationale animam & irrationalē ſubtantiam diſcrimen arbitrata, quibus ab eis, Hebreos laudamus, qui pulcherrimè ac ſapientiſimè, ac ideo uerifimè de prima hominum productione docuerunt, dupliquidam na- tūra constitutam effe hominem alterentes: cuius altera pars cum incorpo- te & immortalis sit, uerus homo exiſtit ad imaginem & ſimilitudinem Dei non fortuna & caſu, ſed à Deo ipso creatus. Voluit enim ſuprema omni- um caſa non carere rationalibus terram animalibus, ut non ſolum à coeleſtibus, uerum etiam à degeneribus in terra maiestas ſua laudaretur. Itaque dixit Deum, ſcriptura teſtatur, Faciam ſum hominem ad imaginem & ſimi- litudinem noſtram. Et fecit Deus hominem, ad imaginem & ſimilitudinem Gen. 1. & 2. ſum fecit eum. Et rursus: Formauit igitur Deus hominem de limo terra, & inspirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ: & factus eſt homo in animam uiuentem. Quidam textum Iudeus Philo exponens, his uerbis uitetur: Cate Philonis de- ti quidam ab ætherea natura mentem noſtram conſtare dicentes, & theri affi hominū ore- nem effe hominem uoluerunt. Moses autem ille nulli creaturarum, ratio- nalem animam ſimilem, fed numisma de uerbo ſuo inſignitum effe uoluit. Inſpirauit enim Deus, inquit, in faciem eius ſpiraculum uitæ: & factus eſt homo in animant uiuentem. Et quoniam necelle eſt mitteā ſi, miſum ſimi- lem effe, idcirco ad imaginem Dei homo, non ad imaginem creaturarum a- licui factus effe aſſeritur. Anima igitur hominis uerbo Dei designata, neceſſe fuſt corpus quoqz ad fulgentiſimas partes miſiū uifum erigere. Hęc Phi- lo. Non ergo abſqz cauſa cetera quidem animalia nitu diuino, uel à terra, uel aquis protuplē. Solus autem homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus aſſeritur. Quare ſolus omnium, quae ſunt in terra, rationis particeps principiū ac regere, leges ferre, artesqz inuenire potest. Sola enim homi- nis intellectualis anima ac rationalis eſt, reliqua omnino mortalia ad ſeru- endum homini facta ſunt. Praeſt enim uniuersis quāſi dominus, arcqz Dux Homo domi- nus uiribus, robustiora corpore, domans idcirco prudentiā, iu- nos rerū in- ſeriorum. curſum orbū qz uolitiones ita quārit, ut coeleſtem ſe effe, argumentum pre- beat. Quōd autē ſibi circumſet terrenū corpus, & opus iſum Dei eſt de-

K 5 terra

terra sumptum, & in terram reuertens. Quapropter oportet sicut pecoris ea iisdam, ita corporis hominem curam habere, alere & colere ipsum seruare, ut ad huius uitæ ministerium pertulim, dominum uero interiorem, quasi Dei affinem uehementius amare ac honorare, quoniam & à prima causa honoratus est. Homini igitur sic diuinus ornato, idoneum Deus largitus do micilium fuit. Ipse autem sua sponte diuini contemptu præcepti in domiciliū mortale decidit; propterea pietatem esse adhibendam censemus, & uitæ dandam operam, ut delictum nostrum deleamus, & ad primum redimus statum. Non enim in tertio finem homini esse constitutum, fed illi unde resiliit restitutio imaginis, quam deprauauimus. Huiusmodi sunt quæ de natura homini Hebrorum doctrina, antequam Greci omnino essent, philosophata est. Greci uero heri nudi uertusti natu, nonnulla è Barbaris, multa à Hebreis, ut progradientes monstrabimus, furati sunt.

Scholia in Cap. VII.

Etiam hoc nomine magnificientiam esse per omnibus alijs doctrinam sacre generibus Hebreos. Iun Theologiam docet Eusebius, quod cum Phoenicum, Aegyptiorum, Grecorum & aliarum quarumdam gentium matreologia falsò statuat, hominum & brutorum *λογοταύτων κατόπιν γένεσις φύσης*, Hebreos Theologia sola bonitatem ortum, partes dominium in inferiorum ordinum creaturarum, ad micilium ornamenta & alijs priuilegia & recte & uret describat. Ad eam rem demonstرانtam & scripture pronuntiata adducit, & Philonis veritas ea explarat. Porro, quod de refutacione translati mani generis Eusebii his verbis dixit & lapsum hominum & reconciliationem describens: *Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς τοις ἀριστέσι τὴν κράτησθαι ἀποτελεῖν καὶ τὸν νομικὸν χρόνον ἐπειναὶ ταῦτα διετέλει, πλούτος μάλιστα προσίσταται, εὐτελείας ἐπί πολλῶν αἰσθηταὶ, καὶ διεπέπλωσι τὰ μακριλιθῖα, οὐδὲ τοῖς αἰσθοῖς ἐπιστρέψεται, ταῦτα δεῖγε τε ἀπὸ τῶν τριών αὐτῷ σημαῖνει τὰ τέλη ἀποτελεσθαι, εανὶ cum iheribus Pauli conferenda, & ad eam tanquam ad normā exigenda sunt: ita scilicet per unius delictum (propagānū scilicet est malum) in omnes homines, ad condemnationem ita & per unius iustificationem (propagānū bonus) in omnes homines ad iustificationem ite.* Quidam modum enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti fuisse multitudine per obedientiam unius, iusti constituantur multi. Et cum illo Christi pronunciat: *Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Ne quis forte putet, in nostro sive arbitrio, redire in gratiam cū aeo, enocare postu[m] imaginem Dei & s[ecundu]m se[m]el deperditam gloriam, iuritus exercito recuperare: cum omnes peccatores sint & deficiuntur gloria Dei, quam nemo nisi Dominus noster Christus solus, potest refituere.*

De Hyle.

De Hyle. **V**erum quoniam Hebraorum veritas unum creatorum omnium Deum cognoscit ipsius quoque subiecta corporibus substantia, quam Hylen Graci appellare solent. Innumerabiles vero tam Barbari quam Graci contra opinantur. Alij malignitatis fontem esse Hylen, nec genitam, nec corruptibilem dicentes. Alia natura sui absque qualitate figurarum assertentes, uitreto diutina mundum ab ipsa formati austeri. Rationibus demonstrandu est, solam Hebraorum opinionem non falsam esse. Vtare autem, ut soleo, non meis, sed alienis. Dionysius igitur in primo aduterius Sabellium, hac de proposita questione reliquit: Non tamen absque sceleri illi, qui materiam primam ad fictionem totius Deo subiecerunt, quam dicunt cum passibilis mutabilisque natura sit, diuinitus ad generationem omnium alterari. Sed ostendunt nobis, unde similitudo ac distilitudo materiae primae ad Deum est, neccesse est, si positionem suam volunt sustentare, superiorum quedam Deo excoxitare, quod nefandissimum est. Præterea cum non gentium esse similiiter de utroque dicatur, & aliud alterum ab altero

Refutat cō- mentum.

Ad hac causam reddi postulabimus, quamobrem cum utriusq; non genitum sit, Deus quidem impossibilis, immutabilis, immobilis atq; actius est: materia uero prima econtra, passibilis, mutabilis, mobilis, omnis alteratio-
nis receptiva: quomodo autem tam apte conuenerunt? utrum ad materiam primam naturam adaptauit se Deus, cum ab ea mundum fabricatus est, an econtra? Sed hoc ultimum a impossibili. Non enim potest res insensibilis accommodare se ad artificem. Primum autem penitus nefandum, si quis puerus tecum artificem ad materiam aptitudinem primam causam te accommodas. Relinquit ergo, ut a Dei sapientia uaria, & ut ita dicam, multiformis formarum scilicet omnium receptiva Hyle producta sit. Multa dici possunt, sed modò non est nobis haec quæstio proposita: meliores tamen sunt, qui hanc dicunt, quām qui innumerabiles deos alium aliud creare contendunt. Hac à Dionysio sumpta sufficient. Nunc Origenem audias: Si quis autem putat, nō esse Deum absq; subiecta, inquit, materia quicquam efficeret, quoniam nec statuari a sapiente lapide statuam, nec lignarius faber sine lignis, & rogandus est, si arbitrat Deum posse quicquid uelit. Eo enim pacto, quod sicut uult ad totius ornatum ineffabiliter uirtute absque sapientia qualitates non entes producere: quod omnes qui prouidentiam fatentur coedunt: substantiam quoque quamcumque uult producere potest. Mithi autem uidetur, qui hanc dicunt, fortunam quoque Deo annexare: qui si in materia pri-
ma forte & reperiret, non esset autor, nec pater, nec creator & dominus unit. 4 Præterea unde factum est, ut sufficiens ad uniuersa singula, nec superflui-
entia aut deficiens materia subiecta sit, sequitur enim necesse à prouide-
tia quadam Deo superiori, nec scilicet ars Dei perderetur, si non haberet ma-
teriam artifici suceptibilem, Deo materiam esse abiectam. Vnde autem o-
mnium quae Deus uult receptuia materia effet, nisi eam Deus talē qualē
tuluit prodixisset. Sed non genitam esse materiam supponentes, sic adver-
sus eos insurgemus: Si nulla prouidentia Deo materiam non subiecit, qua-
tam etiā subiecta est, quasi per prouidentiam effet subiecta, quid praefanti-
us factum est quām ea quā caluimus? Quod si non est a Deo producta ^{ταῦτα} _{αὐτή},
materia, cur mundum ab eo formatum dicunt, an quia tantam mundi fabri-
cam nisi a sapientissimo artifice, non potuisse fieri credunt? Sed materiam
quoque tantam atque talem, ut corporalium rerum formas omnes possit
scipere, non nisi ab omnipotente, sapienteg artifice fuisse credendū. Cum
autem obijcant, neminem posse artificem absque materia quicquam face-
re, sciant se multum dissimilia dicere. Prouidentia enim semper hominum ar-
tibus materiam subiecta. Hac aduersus illos dicta sufficiant, qui quoniam
insubtilis terra informis est dicitur, idcirco materiam primam non genitam
existimarent. Hac Origenes. Philo autem Iudeus de hac questione sic
scripsit: De quantitate autem substantia, utrum facta sit, dicendum est ad for-
mationem uniuersi tantam materiam Deum creasse, ut nec superflueret nec
deficeret. Absurdum enim est, hunc uel illum artificem diligenterissime de qua-
ntitate materia sufficientis præcipue in precliosa materia prouidere: Deum
uero, qui numeros & mensuram omnium nouit, minime de hoc prouidisse.
Austim igitur exclamare nec pluri, nec pauciori materia ad creationem mun-
di opus fuisse. Non enim integer ex omnibus partibus mundus esset, si non
a sufficienti materia esset formatus. Sed cum prudentis proprium artificis
sit, antea

sit antea quām incepit sufficientiam materiæ prospicere, homo quidē mortalis errare potest; ut non nunquā deficienti materia additamenta querat, nō nunquam ablationē à superfluentia. Deus uero cū nihil deest, quicq; omnia potest, ad unguem sufficientē produxit Hylen. Sed qui cauillari uolunt, argu menta multiplicant: qui uero philosphari, ueritate resū contenti sunt. Hac etiam Philo. Maximo uero insigni apud Christianos uero liber quidē de materia scriptus est, unde nonnulla mihi sumenda esse video ad exquisitā questionis decisionē. Credo, inquit, te quoq; ipsum uidere, duo nō genita simul esse non posse: quamvis illud addidicisti, alterum ex duobus necessariarū uideris aut separatum esse Deum à materia, aut coniuncta. Si igitur cōiunctū esse quidam uoluerit dicere, unum nō genitū dicet. Nam si coniuncta simul sunt, duo non genita esse non posse. Sed sicut cōsequenter dicimus, unam rem genitū hominem esse multis partibus constitutū: sic necesse est, si non est separatus à materia Deus, nisi non genitū dicere. Si uero separatum quis dicit, necesse erit aliquo inter eos esse discrimen, quo dissiparētur. Non enim potest aliud ab alio distare, ni tertium quoddam sit, quo distare dicuntur. Illud autem ulterius progeditur. Nam si tria dabūtur ingenita, similiter de ipsis quāram, & si coniuncta quis dicit, superiorē referam rationē. Si uero separata, quartū necessariū introduceret, quo separatio efficiet. Sed illud forsitan quispiam cogitat, nec separatum esse Deum à materia, nec rursus coniunctum: sed esse in materia uelut in loco, & materiam in Deo tanquam continens. Erit ergo à materia circumscriptus Deus, cumq; ipsa infabilitate huic atq; illuc ferat, ipse quoq; mutabilis erit. Præterea si materia infor mis fuit, ornata uero formis, ad melius a Deo mutata, Deus quoq; erit in re, locoq; informi. Ad hanc interrogandū est, utrum Deus replebat materiā, an in parte aliqua materiā fuit, nam si in parte fuit, minor multo quam materia est: si totam replebat, quomodo eam transmutavit? necesse enim est aut contra dictū illud formasse, quod sui contradiçione vacuus fuit reliquā, aut se quoq; ipsum unā cum materia transformasse. Quod si materia esse in Deo quispiam dicat, similiter quārendum est, utrū quasi separata, ut uolucres in aere, an ut in loco. Si enim separata, ut uolucres in aere dixerit, partibus ergo Deus, immo ipsa scissus: cīndi enim dissipari necesse est ad repetitionem aliorum. Si uero, ut in loco, cum deformatis materia per se sit, nec à prauitate aliena, erit Deus deformatis & prauitatis locus, quod cogitare, nefandissimum est. Ita cum Hylen ingenitam putas, ne malorū causa Deus esse uideatur, malignitatis receptaculum Deum dicere cogeri.

Scholis in Caput VIII.

Refutat Eusebius commentarij Greecorum de Hyle, hoc est de materia prima, quam Chaos appellat Ouidius, scit supra indicavimus, ac negat eam esse è yō vātō & deo coeterum. Si enim ingenitam dicerimus, quodnam inter eam & Deum eternum (qui solum ingenitus est) erit discrimen. Sequebit etiam illud absurdum: aliquid scilicet ab utroq; est: & utriq; prior & posterior. Rursum si materia est: utrū nō ē p̄tēt, q̄s a p̄tēt: in Deum uero nihil horum cadit, quomodo tam ap̄tē conuenierunt Deus & Hyle? Deus ne materia ē uero? & oportebat produxit universa, an uero materia se accommodat ut ad artificem? Prior Deo indignum est, postremū simpliciter impossibile. His argumentis Dionysius fabulam de prima & preexistente materia conculcit; Origenes uero (eius testimonium subnebit Eusebius) ex eo quod, scit artifices materiam creare non possint, ita Deus, cum uali, materiam producere cum rebus: quod indignum Deo est, fingere ipsum in materiam forte fortuna incidisse, & ex eis omnes creasse: quod Hyle deo opificio sufficiens fuit, non superflua nec deficiens: quod deniq; fuit d'aklēn wātēn īs' p̄dētō tō bōs wātētō tō, colligit eam ingenitam non esse philo terium Orogenis argumentum fusius persequitur. Maximum, postremū adducti, est ueray vñ d'aklēn q̄y à v̄tē v̄tē d'uo v̄tē x̄p̄, affirmantem & multis argumentis id evidenter probantem.

Vtar

- 1 Vtar autem:] Ponam autem sermonem eorum qui ante nos haec diligenter examinaverunt & primo quidem Dionysij.
- 2 Impossibile:] Absurdum, sic ut homines, aurum fundere & lapides fingere & ut aliae artes proficiantur, materiam formare & figurare, & manibus laborare Deum.
- 3 Rogandus est:] Interrogandus est ipse de potentia Dei, Num si uoluerit Deus facere aliquid, ipsius uoluntate non trita existente, fieri posse quod voluerit.
- 4 Reperisset:] Nullum opus efficere potuisse, sed mansuet nec autor, nec pater, nec benefactor, nec bonus, nec quicquam aliud quod deo rite dici potest.

Quodā materia non est causa malorum. Cap. IX.

Slerga materiam nō genitam principaliter dices, multis rationibus im posibile id est esse demonstrare: uerū quoniam malorū ipsam causam esse opinaris, & ex hoc etiam induceris, ut non genitam credas: ad hoc uertenda mīhi oratio est. Si enim adaperiam, quo pacto mala fiant, ostendam nō esse possibile, quin malorū autor Deus sit, si materia ei aliunde ad creandum subiectur, opinio hac funditus eueritur. Sine qualitatib. ergo coeteram Deo fuisse materiā, unde mundū istum creavit opinaris: Sic prorsus. Si ergo sine qualitatib. materia fuit, sunt autē in mundo qualitates, qui à materia diuinitus factūs qualitatū profectō Deus productor est Ita mihi uide tur. Qualitates porrō nō à subiectis qualitatib. factas esse, & aliud esse à substantiis, dicas. Ita opinor. Si ergo nec à subiectis qualitatibus educta à Deo qualitates, nec à substantiis, quoniam substantiæ nō erant à non ente, simpliciter creatas diuinitus, fateri necesse est. Falso ergo abs te in superiorib. dicebatur, impossibile esse à non ente simpliciter fieri quicquā à Deo quod fato absurdum uidebitur, quanto si diligētius quispiam cōsideret, uel homines, qui maximē ex aliquo facere uidebant, à nō ente quādā producent. Architectus enim urbe facit ex nō urbe, & templū ex nō templis. Quod si quasi substantia subiecta ex architecto, idcirco ex ente ipsum facere opinaris, non patū eras. Non est enim substantia, qua urbe facit, aut tēp̄la, fed ars, qua circa substantiam est. Hec autem quamuis ex arte fiat, que in homine est, nō est tamē in lapidibus. Sed forsitan dices, ideō non esse ex nō ente artem, qua urbs constat, quia sit ab artificio quod in artifice est. Ego uero tibi respondeo, artem il lam quae in homine est, non ab alia quādā arte, sed à nō ente in homine fieri. Accidēntia enim omnia in substantiis & sunt & sunt. Homo, n. sine ullo artificio existit: ars uero nulla erit, nisi prius hominē esse intelligamus. Quare nō ente in homine facta necessariō est. Quod si in hominib. hoc modo te habet, quomodo nō oportebit Deū nō solum qualitates, uerum etiam substantias nō ente simpliciter arbitrii posse creare? Si enim aliquid ex non ente simpliciter posse fieri à Deo fateris, substantias etiam à nō ente sim pliciter ab eo posse fieri, concedas necesse est. Verū quoniam apprimē audi desideras, unde mala oriāntur: quero abs te utrum substantias, aut qualitates substantiarū mala opinaris: Qualitates substantiarū arbitror. Materiam autem absq; qualitate ac deformē fateris: Dictum memini. Si ergo substantiarū qualitates mala sunt, & materia sine qualitate est, Deusq; omnium qualitatū creator conceditur, erit malorum omnium autor Deus. Quare si abs te materia non genita ponebatur, ut malorum causam Deum dicere non cogereris, cogeris autem hoc facere, multo magis materiam ei ad creandum subiectis, frustra id certe opinaris. Hec sufficere mihi uidentur, nisi tu aliquid habeas, ego si cōtentō nō ueritatis cupiditate uerba hac faceremus, nihil amplius quererē. Verū quoniam charitas est, quae nos mouet, & utilitatis proximi causa disputamus, altius de his differendum arbitror. Et quoniam nihil aliud quām ueritas quātitur, quoquo modo putas facilius ar que

Quid mala sint.

que dilucidius id fieri posse. Sic oratione utaris, ut nō tibi solū, uerum etiam mihi magnū congeras fructum. Sed quoniam qualitates esse mala, superius diximus: nunc substantias potius quādam mala esse arbitror. Quid substantiam dicis? nōne illam quæ ita per se existit, ut nullo modo indigeat ut existat? Sic omnino. Malum autē actum aliquius esse opinariſt, an quomodo? Actum profecto. Nōne igitur actus agentis est? Est proflus. Cum autem nihil agens sit, putas tu actum esse posse? Minime. Si ergo substantia nulla re alia indiget ut existat, mala uero actus sunt: & omnes actus cū aliquius sint, agente aliquo sunt: & non a gente non sunt: non erunt profecto mala substantia. Quod si ea qua agunt substantiam putes, uerum id est quidem, ut homī cida ea ratione, qua homo est, substantia est. Cedes autē ipsa nō est substantia, sed substantia opus: ac ideo interdum bonum hominem, interdum malū uocamus, dicunturq; ambo hæc nomina de homine propter bonos & malos actus, qui sunt accidentia. Cedes enim non est substantia, sed ne liberalitas, nam quemadmodū à grammatica grāmaticus, à medicina medicus dicitur, cum substantia, nec medicina, nec grāmatica sit, sed ab his accidentib; ap pellatione accipiat. Similiter à malis malus homo dicitur, & à bonis bonus, cum neutrū corū sit. Quare si quem alium præter homines causam esse malorum putas: similī modo in quātūm hominib; suggerit mala, ab actu suo ipse quoq; malus erit. Sic enim & homo malus dicitur, quia mala agit. Quæ autem aguntur mala, nō est ipse qui agit, sed actus eius, a quibus appellatio nem accipit. Nam si agentē ea dicemus quæ agit, agit autē cædere, erit homo cædes. Et lic quoniam quæ aguntur, cum aguntur, solummodo sunt, facta uero esse delinunt, erunt homines cum agunt: & cum nō agunt, non erit, quæ sat ta atq; impossibilita sunt. Sunt ergo mala hominis actus, appellaturq; homo malus non ex eo quod substantia est, sed ex eo quod mala est. Malū n. dici ab accidentibus substantia, quæ nō sunt substantia, ideo concessimus, ut a grāmatica grāmaticus dicitur. Quod si quæ agit, iste incipiunt, quādo actus incipit: certē is etiam qui male agit tunc incœpit malus esse, quando male agere ceperit. Non ergo malū absq; principio: nec nō genita mala sunt, sed ab eo genita atq; pfecta, à quo aguntur. Reclē o amice & præsuppositis enim probē intulisti. Nam si absq; qualitatib; materia prima est, estq; qualitatib; au tor Deus, mala uero qualitates sunt, mala essent à Deo. Sed contra rationem istā hac quæ sufficiūt. Mihī uero in mentē nūc uenit, fallo absq; qualitatibus Hylem affirmari. Nulla, n. substantia uero absq; qualitatib; dicitur. cū enim absq; qualitatibus dicitur, qualitas eius profecto significatur. Qualis enim quædā materia certe prima dicitur, cum huiusmodi est dicatur, ut aliquid in se nō possit: quæ res certe qualitas quædam species est. Ad hæc igitur rationē oro respondeas. Nam cum nō genita Hylemhi uideatur, qualitates etiam innatas habere uidetur, & sic ab ea defluere omnia quæ mala sunt: ita Deus malorum causa non erit. Magna te puto laude dignum, quod absq; ulla pertinacia ueritatem queras, caufamq; nobis præbeas, ut aut à uerbis tuis facilius tibi peruaedamus, aut rationib; acquiescentes, ueritatem di scamus. Sed si innatas habet materia qualitates, cuius rei autor erit Deus: cum neq; substantias, nec qualitates producerit: quippe cū tam substantia quā accidens secundū huiusmodi rationis uim à principio fuerint. Dic igī queso, quo pacto Dei creatorē appellas. Vtrū quæ substantias in alias substantias sit? ne Deu mutatione, an quia substantias quidē nō mutantur, qualitates autem eortū muta creator di uit. Absurdū mihi uidetur, mutata fuisse substantiam dicere. Qualitatūm ignis propter mutationē, creatorem appellari Deum assero. Nam quemadmodū cum è Moisœ ἐλαpidibus domus sit, non est dicendum lapides in domum esse mutatos, qualitatūm . sed quali quadam eorum compositione domum factam esse, cum qualites

ista

ista compositionis lapidum alia sit ab ea, quam prius habebant. Sic mihi uideretur permanēte substantia, qualitatū mutatione hunc mundū factū esse di uenitus. Quoniam ergo qualitates quodammodo quasdam à Deo facta ait, respondere mihi non dederis, mala substantiarū ne qualitates sunt, & qualitates inhaerentē materiæ iemper, an impressa fuerunt? In se dico absq; principio. Has igitur qualitates à Deo mutatae fuisse afferis: Ita proflus. Vt rūgiatur ad melius, aut ad peius. Ad melius scilicet. Si ergo qualitates in materia inhaerent, quæ in melius mutatae sunt, quærendū ad huc restat, unde mala orta sunt: aut enim nō permisérunt qualitates illæ malæ natura, ut erāt: aut si permisérunt malæ, malignitate earū in melius Deus nō conuerit. & sic materialū caufam ad Deū rursus referat, aut forsitan malas qualitates materiae mutatas esse non dicis. Earū uero mutatione, quæ indifferentes erāt, uniuersa di uinitus cōstructa opinariſt, hoc modo certe. Cur igitur malas qualitates reliquit, utrū quia euellere noluit, an quia ne potuit: nam si noluit, & potuit, necesse tibi erit causam malorū Deo attribuere, qui mutatione mundū creas non destruxit, neq; mutauit in melius mala, cum potuerit. Nec poteris, si ita opinariſt Deū nō culpare, qui malignitatē materia non abstulit, cum posset, sed ad perniciē creaturā reliquit. Præterea maxima quædā iniuria ipsi quo que materia illata est. Peius n. modō se habet, quā antequam formaretur, tunc eam ipsa sibi esse mala, nequaquam sentiebat, nunc uero multæ partes eius aceritū malorū sensum percipiunt: quod exempli gratia in hominē uideamus. Materiæ n. homini antequam formaret, & creatoris artificio in animal cōmutaret, nihil percipiebat: postea uero quā in hominē uera est, acutum habet malorū sensum, ita quod diuinitus materiæ ad beneficium ipsius euenuisse afferis, peius illi fuisse inuenitur. Sin uero nō potuisse Deum insita materiæ mala tollere contendis, impotē Deum afferis: qui autē impotē est, aut natura imbecillus est, ut superioris cuiusdam terrore ac formidine premitur. Si imbecillum arbitraris, & sumus in hoc proposito cōsistis, actum est de salute tua. Sin autē à maiore quodā premitur, erit mala Deo efficatoria, quæ uires eius redundant, q; dictu nefas deo est. Ad hæc quare mala potius Deus nō est, siquidē illū esse Deū dicimus, cuius uires super omnia sunt? Sed responde mihi quædā de materia ipsa rursus querenti, utrū simplex quædam erat, an composita? Nam si unica fuit atq; simplex, quomodo mūdus, qui ex ea est compositus uerè dicitur: cum illud cōpositum sit, quod a multis uariisq; constitutū est: Quod si compositum fulle respōdebis, erat ergo à simplicitib; quibusdam composita, quare absq; principio non genita alternaq; materia esse non potest. Non enim erat antequā simplicita, ex quibus cōponit, conuenient: deinde non duo, sed multa tibi erunt nō genita. Simplicita enim, ex quibus Hyle tibi componitur, multa ac varia esse necesse est. Præterea uidetur ne tibi quicquam sibi ipsi repugnare atq; opponi: Nihil omnino. Quid porrō aqua ignem opponi negas? nullo modo. luci autem tenebras, frigidi calidum, seco humidum: nōne similiter opponitur. Similiter non infiior. Si ergo nihil sibi ipsi opponitur, nō erit materia una, nec ex materia una. Simile huiusmodi est, quod modi queram, uidentur ne tibi aliqui totius partes alijs aliarū destruciūt: nequaquam. Ignem autē aut aquā, ceteraque huiusmodi, nōne materia partes putas? Sunt certe materiae partes. Ignis porrō nōne aquæ destruciūt, & econtra tibi uidentur. Scilicet: Si ergo partes totius alia aliarum destruciūt non sunt: Ignis autem & aqua ceteraque huiusmodi alterū alterius destruciūt: non erunt partes unius materiae, nec ipsa erunt materia, quoniam nihil sui ipsius destruciūt est. Nihil enim sibi ipsi opponitur aut repugnat, aliud certe alijs opponitur: ut album non opponitur albo, sed nigro: & tenebra non tenebris, sed luci. Si ergo

ergo una quedam esset materia, nulla oppositio in rebus inueniretur. Cum autem aliae rerum alijs opponantur, non eadem esse uidetur materia omnium. Hac Maximus. Sed huius voluminis iam modus sit, in quo priscorum sanctorum & Hebraeorum uitas, qui multo ante Molem fuerant, breuiter perstrinximus: quos omnes admirari, diuinis laudibus prosequimur & professurimi. Imitationem illorum tantum nobis facinus, ut eam nobis recte concedi diuinitus deprecemur. ²

Scholia in Caput IX.

Aximi Christiani philosophi argumenta in hoc capite Eu&ebius, ut ostendat Materialia non esse ingenia. Deum coeterum. Primum hoc est. Materia prima quia Deo coeteram fini-
gunt, aut ab eo; qualitatibus fuit, aut non fuit ab eo; qualitatibus. Si fuit ab eo; qualitatibus tunc consequitur. Deum qualitates adieciisse, cum bonas tunc malas, & propterea dici creatorem. Si non tantum bona-
nas qualitates, sed etiam malas imprestitae materie, e&c&scitur hoc absurdum, Deum uidelicet esse audito-
rem mali. Si vero dixeris, materialia qualitatibus in formatum fuisse, tum quia mutantur qualitates Dei,
ideo creator erit. Atqui mutantur qualitatibus nec per se, cum statuit conditionem, & si malas in bona
converuat, vel malas qualitates non tollat, cum malis auctorum tunc impotenter creare, arguit. Horum
autem neutrū de Deo optimo, maximoq[ue] dicit potest. Nō igitur talis materia prima fungenda, &
argumentum. Materia prima autem simplex, aut compōsta fuit. Simplex nō potuit esse, quia mūsus nō nō
si ex multis potuit cōponi. Quid si cōposita fuit, non certe Deo coetera esse, otium. Nā quod cōposita
est, posterius est ijs, & quibus est compositum. At si nec simplex, nec composita fuit materia prima, nulla
prosperit. Hoc argumentum & alia quædam persequitur, ut illustrat auctor usq[ue] ad capitis finem.
I Si ergo materialia ex existentibus rebus creatis cogitare, non genitam existere, diceres, multa uero
de ea facerem, ad probandum quod impossibile effet ipsam existere.

² *Vitas ueterum Hebreorum, quae uero Deo Chari uiri appellati sunt, & priusq; Moses apparuit, omnium uirtutum premiis decorati sunt; illorum etiā doctrinā diuinā & institutiones & ueras piasq; Theologias, quorū amore & desiderio nos teneri fatemur: in superiorē lib. tradidimus. Nunc ordine progedicētes.*

ARGVMENTVM IN LIBRVM OCTAVVM

Eusebij de Præparatione Euangelica.

A detailed view of a page from a medieval manuscript. The page contains dense Latin text in two columns. In the top left corner, there is a circular emblem or seal featuring a stylized profile of a head, possibly a saint or a symbol related to the text. The text discusses various figures and events, including references to Moses, Phineas, and Eusebius, as well as the concept of the 'mysteries' and their relation to the Hebrews and Christians.

De Tra-

*De Traductione sancte scripture, repetitio gentilium
theologie, Cap. I.*

Nunc ordinę pręgredientes, ad Moysi disciplinam, quę secundum gradum tenuit, & solis ludę, non alijs gentibus data est, translūsum faciam. Quod autem nulli alij genti, sed ludei foliummodo Mosaica disciplina data est, nec idonea uel possibilis alijs fuit, tempore suo probabimus. Sed quemadmodum Aegyptiorum doctrinam, ipsorum Aegyptiorum uocibus exponebam, terutamq; gentium theologiam suorum testimoniorum explicabam: ita nunc quoque faciundū est, à ludāis ipsis, & ab illis maximis, qui oculisimē habent, ante oculos omnia ponam si prius quomodo in lingua græcam, & quāta diligentia libri ludeici tracti sunt, exposuero. Comodissimum enim id mihi ad euangelicam doctrinam, cuius preparatio-
em modō scribimus, fore arbitror. Cum enim fam Saluatoris nostri remora tiderentur propriis aduentis, conducebatq; maxime saluti omnium entitum, quæcumq; à Prophetis scripta fuerant, intelligere per linguam gre-
am, quamferè omnes gentes intelligent, ludaciam scripturam uniuseris proposito. Aut enim post Saluatoris nostri tempora non habuissimus, ludei ex iniuria occultauimus; aut corruptiores nobis dedidicaut si recte abere potuissent, in suspicionem traductores facile uocarentur. Saluator ergo noster, qui ut Deus omnia præuidebat, optimi dispositione uestus, pio-
mæo Aegyptiorum regi traducendorum librorum cupiditatem iniecit. Quare Antistitus uir doctus, utpote qui rebus aderat, diligenter conscripsit. Fuit autem traductio facta temporibus secundi Ptolemaei, qui Phī-
adelphus uocatus est. Sed Antistitus uebra operae preicum est audire. Deme-
tius, inquit, Phaleretus, in regia bibliotheca constitutus, grandem à rege pe-
nūiam accepit, ut undic ad bibliothecam regis, uel emendo uel traſcriben-
ti librios congregaret; meminiq; interrogatum me præstante à rege, quod
libri iam in bibliothecis essent; dixit plures quād centuia milibus; fed
neuī tempore non erunt forsitan pauciores quingentis millibus, si non ab
inuera Graeci solū quod feci, uerum tam ab alijs gentibus, ac præ-
dicta ludei, quorū de circa perutilis mihi esse uidetur, quam plurima pos-
sumus uolumina, congregemus. Et quā nam rex, inquit, causa detinuit, ne
ludorum librios, quā regio nobis affinis est, aut emens fam, aut transcri-
peris, præfertim cum ad hanc rem tanta tibi præstetur pecunia, quantum
poteris. Tum Demetrius, Traductione opus est, inquit. Propria enim lin-
gu, & diversis utuntur quam Aegyptiū literis. Multi eos Syriaca & lingua
& literis uti censem, quod ita esse, non inuenio: Post hanc rex præcepit De-
metrii scribere ad se de ludei coram librorum traductione. Omnia enim tan-
ta diligentia faciebat, ut uel res minimas petitionibus atq; mandatis ex-
quisitissime scriptis ageret. Quare ipse quoq; cuncta, ut gesta sunt, conscripsit.
Hanc igitur epistolam Demetrius Philadelpho misit: Regi magno, Demetrius.
Quoniam præcepisti ḥ rex ut undecung possim, in bibliothecam tu-
m librios utiles congeram, maiesi tua refero ludorum disciplinam & le-
ges literis & lingua sua concorditas, perutilis mihi sideri. Feruntur enim
ab eis nonnulla translata tantu certi admirationis, ut & integræ & disti-
ncta sola legum sanctio ludeica uideatur. Sic enim etiam Hecataeus Abderita
propter sanctiōnem legis, nec à poetis gentium tractam arbitratur, nec
diligenter ab historicis expolitam. Si ergo tibi uidetur ḥ rex, scribatur ad
pontificem ludorum, ut de singulis tribibus seniores viros legisperitos
& probos sexmittat, ut diligenter examine id eligamus, in quo plures con-